

กระบวนการทางอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การมีชีวิตที่ดี
ของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานภายหลังการพ้นโทษ
VOCATIONAL PROCESS FOR A BETTER LIFE PREPARATION
OF PRISONERS AFTER IMPRISONMENT

ณานิกา ศรีวรรณวิทย์^{1*}, วรรณดี สุทธิธารากร², ภัทรวรรณ จีร์พัฒนธรร³, สถิตาพร คำสดี⁴
Chanika Sriwannawit^{1*}, Wandee Sutthinarakorn², Pattarawat Jeerapattanatorn³,
Sathidaporn Khomsod⁴

^{1*}นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10900 ประเทศไทย

^{1*}Doctoral Student, Doctor of Philosophy, Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

^{2,3}รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10900 ประเทศไทย

^{2,3}Associate Professor Dr., Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

⁴อาจารย์ ดร. ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10900 ประเทศไทย

⁴Lecturer Dr., Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

E-mail address (Corresponding author) : ^{1*}Chanika.sw@gmail.com (Authors) : ²fedusdu@ku.ac.th, ³feduapwj@ku.ac.th;
⁴fedusokh@ku.ac.th

รับบทความ : 28 เมษายน 2564 / ปรับแก้ไข : 7 พฤศจิกายน 2564 / ตอรับบทความ : 7 ธันวาคม 2564

Received : 28 April 2021 / Revised : 7 November 2021 / Accepted : 7 December 2021

DOI :

ABSTRACT

This research aimed to investigate 1) the situations and causes of offense and recidivism; 2) process of rehabilitation in vocational training in prison; 3) needs for vocational training and good life after imprisonment; 4) meaningful vocational process to prevent recidivism of the prisoners. The key informants included administrators, personnel staff, inmates, social workers, vocational training supervisors in correctional sites of 4 places, totaling 156 people. The instrument was a semi-structured interview with the validation accuracy of 0.50-1.00. Data were collected of field research and analyzed with content analysis. The findings revealed that the prisoners experienced a recidivism of drug trafficking and abuse most followed by fraud killing and robbery cases. In terms of recidivism, they did not admit what happened, and their mental state was vulnerable after imprisonment. They were often returned to their original environment resulting in repeated offenses. The offense and recidivism were from self-internal and external and environmental causes. In fact, prisons had provided the vocational training, life planning, identifying, and adjusting the inmates' attitudes towards the occupation as well as training and assessing their performance applicable for a future career preparation. However, most of informants had a need for work, and earning their incomes. In addition, the vocational process is meaningful for their hope and relieve the stress in starting a career and generating income after the imprisonment, also builds the character of self-reliant and self-esteem.

Keywords : Newly-released prisoners, Treatment to prisoners, Career process, Meaningful vocational process

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานการณ์และสาเหตุของการกระทำผิดและการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง 2) กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้านการฝึกอบรมอาชีพในเรือนจำ 3) ความต้องการในการฝึกอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขังภายหลังการพ้นโทษ และ 4) กระบวนการทางอาชีพที่มีผลต่อการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังภายหลังการพ้นโทษ ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขัง นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่ควบคุมการฝึกอาชีพ จำนวน 156 คน ในเรือนจำและทัณฑสถานจำนวน 4 แห่ง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ผ่านการตรวจสอบได้ค่าความเที่ยงตรง

อยู่ระหว่าง 0.50-1.00 การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการวิจัยภาคสนามและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังกระทำผิดและการทำความผิดซ้ำในเรื่องการค้าและเสพยาเสพติด รองลงมาคือ การฉ้อโกง คดีฆ่า และชิงทรัพย์ และมีการกระทำผิดซ้ำเนื่องจากไม่ยอมรับความผิดที่เกิดขึ้นและไม่มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง ในช่วงก่อนพ้นโทษ ซึ่งผู้ต้องขังมักกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำสาเหตุแห่งการกระทำผิด และกระทำผิดซ้ำ พบว่ามี 2 สาเหตุ ได้แก่ สาเหตุจากภายในจิตใจตนเอง และสาเหตุจากสภาพแวดล้อมภายนอก เรือนจำ และทัณฑสถานมีกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วยการฝึกอบรมด้านอาชีพคือการวางแผนชีวิต การจำแนก และปรับทัศนคติที่มีต่ออาชีพของผู้ต้องขัง การอบรมและฝึกฝน และการประเมินและประยุกต์ใช้เพื่อสร้างอาชีพ ส่วนความต้องการที่แท้จริงในการฝึกอบรมและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขัง พบว่าส่วนใหญ่ต้องการมีงานทำ เพื่อหารายได้ เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว กระบวนการทางอาชีพมีความหมายต่อความหวังและช่วยให้คลายเครียดในระหว่างถูกคุมขัง เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดอาชีพและสร้างรายได้หลังจากพ้นโทษ ทำให้ผู้ต้องขังสามารถพึ่งพาและเห็นคุณค่าในตนเอง ที่สำคัญกระบวนการทางอาชีพมีความสัมพันธ์กับการปกป้องกันผู้ต้องขังให้พ้นจากการกระทำผิดซ้ำ

คำสำคัญ : ผู้พ้นโทษ, การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, กระบวนการฝึกอบรม, กระบวนการทางอาชีพที่มีความหมายต่อความหวัง

บทนำ

สถานการณ์ผู้ต้องขังล้นคุกในเรือนจำและทัณฑสถานในประเทศที่มีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นในทุกวัน จากการศึกษาเรื่องวิกฤตสิทธิมนุษยชนในเรือนจำ: ปรากฏการณ์ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ได้กล่าวถึงสถานการณ์ผู้ต้องขัง ล้นเรือนจำในประเทศไทยไว้คือ ในเรื่องความจุมาตรฐานของเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศที่เรือนจำ/ทัณฑสถาน รองรับได้ถือเป็น 1 ต่อ 2 เท่าของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด คือ มีจำนวนผู้ต้องขังเกินความจุมาตรฐาน 1 เท่า ซึ่งถือว่าเป็น ตัวเลขที่สูง และมีแนวโน้มที่จะมากขึ้นในอนาคต เมื่อมีผู้ต้องขังจำนวนมากอยู่ในสถานที่เดียวกันเป็นเวลานาน และไม่สามารถแบ่งผู้ต้องขังและแยกประเภทความคิดออกจากกัน ส่งผลให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังจึงเป็นไปได้ยากเช่นกัน จากเรือนจำ/ทัณฑสถานที่ไม่สามารถแยกผู้ต้องขังเหล่านี้ได้ ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน ซึ่งเป็นไปในทางลบ กล่าวคือ ผู้ต้องขังที่ทำความผิดติดนิสัย อยู่ปะปนกับผู้ต้องขังที่มีความผิดครั้งแรก พวกเขาพบปะมาทพลาตพลั้ง หรือนักโทษ ที่อยู่ในวัยรุ่น ผลที่ตามมาคือมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดพัฒนาการทางด้านการกระทำผิด เกิดการแพร่ระบาด เกิดการรวมกลุ่มเป็นพวกพ้อง เมื่อออกไปจากเรือนจำจึงกลับไปสู่การก่ออาชญากรรมต่อไป (Woraphat, 2013, pp. 2-3) ดังนั้นการที่ส่งผู้กระทำเข้าไปสู่เรือนจำ ทัณฑสถานซึ่งจะเกิดขึ้นเพียงช่วงเวลาหนึ่ง หลังจากครบกำหนดพ้นโทษจะออกมาสู่สังคมภายนอก และผู้พ้นโทษเหล่านี้จะปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ ทุกคนมองว่าเรือนจำ ทัณฑสถานสามารถแก้ไขคนเหล่านี้ได้อย่างไร ซึ่งเกิดจากสภาพเรือนจำ/ทัณฑสถานเหล่านั้น ไม่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังและเมื่อศึกษาถึงการกระทำผิดซ้ำ สะท้อนให้เห็นถึงผู้พ้นโทษไม่สามารถปรับตัว ให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ ไม่สามารถหารายได้เพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ การที่สังคมตราว่าเป็นคนชั่ว คุก ครบครันและสังคมไม่ให้โอกาสคนกลุ่มนี้ จึงส่งผลให้หันกลับไปคบเพื่อกลุ่มเดิมสิ่งแวดล้อมเดิม จนต้องกลับไป ทำความผิดซ้ำเดิมอีก ดังนั้นปัญหาผู้พ้นโทษเหล่านี้ทุกฝ่ายควรตระหนักถึงแนวทางในการแก้ปัญหาและเยียวยา ผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ ในส่วนของผู้พ้นโทษสอดคล้องกับ รายงานการศึกษาเรื่องการปรับตัวผู้ต้องขังภายหลังปล่อยตัว จากเรือนจำที่พบประเด็นเรื่อง ปัญหาที่ผู้ต้องขังและญาติต้องการมากที่สุดคือ ไม่มีทุนในการประกอบอาชีพ ส่วนของภาคสังคมเห็นว่าปัญหาสำคัญที่สุดคือ ปัญหาความว่างงานหลังการปล่อยตัว (Jesadarak et al., 2010, p. 6)

ที่ผ่านมาในช่วงปี 2553 จนถึงปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรมได้จัดทำ “โครงการคืนคนดีสู่สังคม” จ้างงานผู้ต้องหาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้ต้องขัง ผู้ถูกคุมความประพฤติ และเยาวชนที่รับการฝึกอบรมเพื่อช่วยเหลือให้ผู้พ้นโทษเข้าถึงแหล่งงาน (Ministry of Justice, 2019, online) แต่อย่างไรก็ตามเรื่องการอนุเคราะห์ภายหลังการพ้นโทษ ในปัจจุบันยังคงเป็นลักษณะของการช่วยเหลือในลักษณะสาธารณกุศล มีการใช้งบประมาณสนับสนุน จึงเป็นเพียงช่วยเหลือด้านการเงินเพียงอย่างเดียว การช่วยเหลือที่ยั่งยืนคือการที่ทำให้ผู้พ้นโทษมีอาชีพที่สามารถมีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองได้ จนไม่หันกลับไปกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากผู้พ้นโทษความสามารถหาเลี้ยงตนเองและไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น จากการที่มีอาชีพ ทำให้เกิดรายได้สามารถดูแลตนเองและพัฒนาไปจนสามารถดูแลครอบครัวได้ในอนาคต ประกอบกับผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างต้องโทษ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ผู้ต้องขังอายุเฉลี่ย 25-35 ปี ถือเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญในระบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ แต่ด้วยจากความประมาทและความพลัดหลงจากอดีตทำให้เกิดการกระทำผิดจนต้องได้รับโทษ และคุมขัง ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศเนื่องจากส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน อย่างไรก็ตามบุคคลเหล่านี้ยังคงเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า และเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ กรมคุมประพฤติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 ที่มุ่งให้ความสำคัญของทุนมนุษย์ที่มองว่าผู้กระทำผิดเหล่านี้ ทุนมนุษย์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมียุทธศาสตร์หลัก 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการผู้กระทำผิด ด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ด้านบูรณาการด้านการบริหารจัดการผู้กระทำผิดในชุมชน (Department of Probation, 2017, online) และจากประเด็นปัญหาและการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้กล่าวมา ได้ข้อสรุปสาเหตุของการกระทำผิดของผู้ต้องขัง ได้แก่ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่พื้นฐานด้านการศึกษาอยู่ในระดับไม่สูง ทำให้ขาดความรู้และทักษะทางวิชาชีพ มีฐานะยากจนส่วนใหญ่ทำอาชีพรับจ้างทั่วไป ที่มีรายได้ไม่แน่นอน และมีภาระที่ต้องดูแลครอบครัวอีกด้วย ดังนั้นการจัดการฝึกอบรมให้ผู้ต้องขังเหล่านี้ ทั้งในระหว่างต้องขังและเมื่อพ้นโทษมีความรู้ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ จึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่กรมราชทัณฑ์ตระหนักและให้ความสำคัญ จึงควรวางแผนแนวทางในจัดฝึกอบรมด้านอาชีพให้คนเหล่านี้ได้อย่างเพียงพอและเหมาะสม จากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ได้ให้ความสำคัญของการฝึกอบรมด้านอาชีพที่ส่วนใหญ่เมื่อได้รับการฝึกด้านเหล่านี้จะมีอัตราการกระทำผิดซ้ำลดลง

การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมที่มีการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ เป็นโอกาสทางการศึกษากับกลุ่มคนเหล่านี้ให้ได้เข้าถึงการฝึกอาชีพ ได้แก่ กลุ่มผู้ต้องขังและกลุ่มผู้พ้นโทษ ซึ่งการจัดการอาชีวศึกษามุ่งเน้นในการผลิตและพัฒนากำลังคนในสังคมให้มีมาตรฐานในการประกอบอาชีพ สามารถประกอบอาชีพที่สุจริต ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และสังคมภายนอกเปิดโอกาสและยอมรับ เพื่อให้กลับมาเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพในสังคมและเป็นแรงงานที่สำคัญให้กับประเทศอีกครั้ง (Office of the Education Council, 2008, online) การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาสถานการณ์และสาเหตุของการกระทำผิด และการกลับมากระทำผิดซ้ำ ความต้องการที่แท้จริงในการฝึกอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขัง ผ่านกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้านการฝึกอบรมวิชาชีพ และเป็นแนวทางให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการฝึกอบรมวิชาชีพสำหรับผู้ต้องขังได้อย่างตรงตามความต้องการ และเป็นส่วนในการพัฒนากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังก่อนการพ้นโทษให้มีทักษะวิชาชีพตามความต้องการเพื่อที่จะสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว ไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่นเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีหลังการพ้นโทษ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสาเหตุของการกระทำผิดและการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง
2. เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้านการฝึกอบรมด้านอาชีพในเรือนจำ

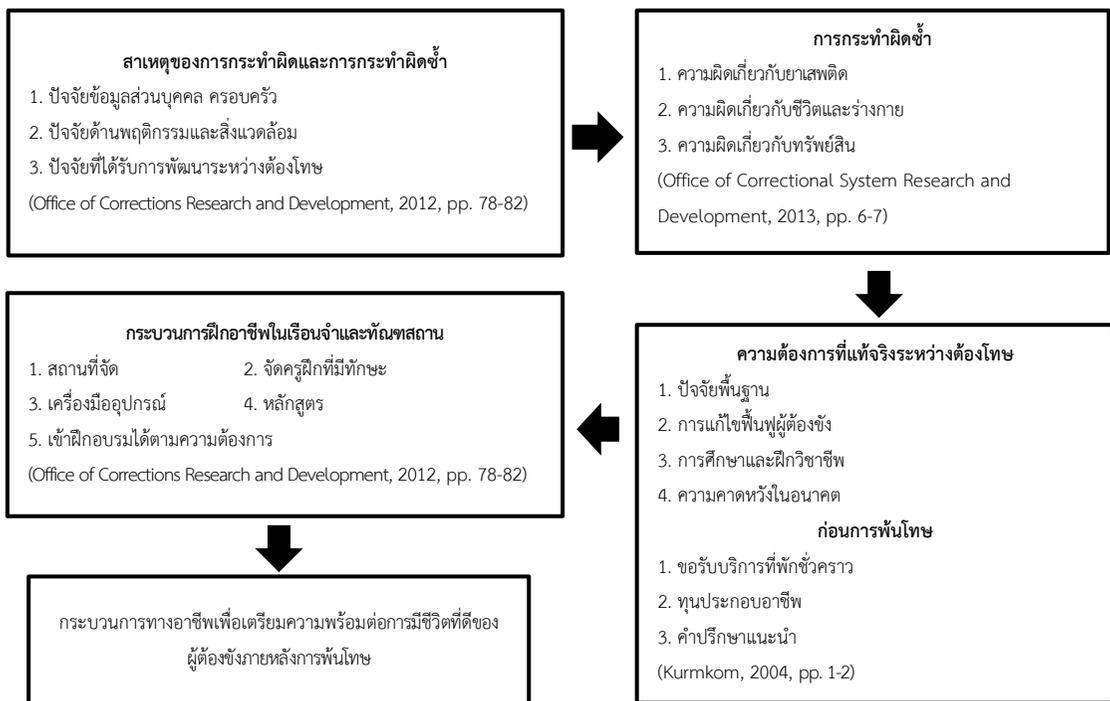
3. เพื่อศึกษาความต้องการในการฝึกอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขังภายหลังการพ้นโทษ
4. เพื่อศึกษากระบวนการทางอาชีพที่มีผลต่อการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังภายหลังการพ้นโทษ

ประโยชน์การวิจัย

1. ทำให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสทางการฝึกอบรมอาชีพที่ตรงตามความต้องการ ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นมีรายได้ระหว่างที่ถูกคุมขัง และเมื่อพ้นโทษไปแล้วยังสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ ทำให้เกิดรายได้ ส่งผลให้ไม่ต้องกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกและก่อให้เกิดการมีชีวิตที่ดี
2. เป็นประโยชน์กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระดับต่าง ๆ ในเรือนจำเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนฝึกอาชีพให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ต้องขัง และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพิจารณาแนวทางการจัดกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูงานฝึกอบรมด้านวิชาชีพและการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษากระบวนการทางอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานภายหลังการพ้นโทษ ศึกษาข้อมูลด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือผู้ที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานในเขตกรุงเทพมหานครและปทุมธานี เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีลักษณะที่เหมาะสมที่สุด และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Phothisita, 2009, pp. 35-41) เพื่อให้เป็นไปตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนด ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 4 คน บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้ต้องขัง จำนวน 24 คน ผู้ต้องขังชายและหญิง จำนวน 120 คน นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่ควบคุมการฝึกอาชีพ 4 คน จากเรือนจำและทัณฑสถานในจังหวัดกรุงเทพมหานครและจังหวัดปทุมธานี จำนวน 4 แห่ง มีการกำหนดรหัสเพื่ออธิบายแหล่งที่มาของข้อมูล แทนด้วยตัวเลข จำนวน 4 หลัก จากซ้ายไปขวาดังนี้ หลักที่ 1 หมายถึง สถานที่ในการเก็บข้อมูล หลักที่ 2 หมายถึง ตำแหน่งหรือสถานะของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังชายและหญิง นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่ควบคุมการฝึกอาชีพ หลักที่ 3 และ 4 ลำดับที่ของผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ผู้วิจัยใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured interview) ซึ่งมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ มูลเหตุจูงใจ และภูมิหลังของการกระทำผิด สถานการณ์และสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ กระบวนการฝึกอาชีพในเรือนจำและทัณฑสถานที่มีความหมายและความหวังต่อการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษในอนาคต การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้พิจารณาให้คำแนะนำและปรับปรุง เพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content validity) ความครอบคลุมของแบบสัมภาษณ์ การใช้ภาษาในการสัมภาษณ์ รวมถึงความเหมาะสมและทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน โดยได้ค่าความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ (Index of Item objective congruence: IOC) ตั้งแต่ 0.50-1.00 (Rovinelli & Hambleton, 1997, pp. 49-60) ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรงใช้ได้จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มจากการรวบรวมข้อมูลการวิจัยภาคสนาม (Field research) ในลักษณะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกต และสัมภาษณ์ กับกลุ่มเป้าหมายจนได้ข้อมูลที่อ้อมตัวเพื่อหาข้อค้นพบจากการวิจัย จากนั้นจึงดำเนินการเปิดเวทีพิจารณา และระดมความคิดโดยผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อวิพากษ์ผลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และเสนอแนะกระบวนการทางอาชีพที่มีผลต่อการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดและการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง และผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) ภายใตกรอบแนวคิดสถานการณ์และสาเหตุแห่งการกระทำผิดและการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังและความต้องการที่แท้จริงในการฝึกอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขัง ที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน จากนั้นจึงตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ชนิดต่างวิธี (Methods triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธีเพื่อตรวจสอบยืนยันผลการวิจัยที่ได้ร่วมกัน งานวิจัยนี้ผ่านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีรหัสโครงการวิจัย : KUREC-SS61/008 และเลขที่เอกสารรับรองโครงการวิจัย : COA No. COA61/034

ผลการวิจัย

สถานการณ์การกระทำผิดและการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง

1. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด สถานการณ์การกระทำผิด หมายถึง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่บุคคลมีกระทำความผิดตามกฎหมายและถูกจับกุม จากการสัมภาษณ์พบว่าสถานการณ์ส่วนใหญ่ คือ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รองลงมา คือ สถานการณ์การฉ้อโกง รองลงมาคือ คดีฆ่า การลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ เป็นต้น จากผลการสัมภาษณ์มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ปัญหาหลักคือปัญหาส่วนตัว เช่น ไม่มีอาชีพ ไม่มีเงินหรือรายได้

ไม่แน่นอน มีภาระค่าใช้จ่ายสูง รองลงมาคือ มีสิ่งจูงใจในการทำ ความผิด ประกอบกับใช้ชีวิตอย่างประมาท การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม บางรายถูกหลอกให้กระทำความผิด ดังเช่นถูกแฟนหลอกให้ถือหรือส่งยาบ้า บางรายถูกญาติหลอกให้ค้าประกัน เป็นต้น ในกลุ่มกระทำความผิดซ้ำ พบว่าสาเหตุที่ทำให้กระทำความผิดซ้ำมากที่สุด คือ การอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม ถูกกระตุ้นให้กระทำความผิดบ่อยครั้ง รวมถึงไม่ได้รับโอกาสจากสังคม เป็นแรงกดดันที่ทำให้หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ

“...รับเหมารายได้ไม่แน่นอนมีลูกมีครอบครัว เราใช้ชีวิตประมาท...”

(4311, Interview, March 5, 2019)

“...ออกไปอยู่สภาพแวดล้อมเดิม ๆ สังคมไม่เปิดโอกาส ไม่มีงานทำ กลับไปเสพ...” (3304, Interview, February 13, 2019)

2. รูปแบบการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง จากการวิเคราะห์รูปแบบทั้งในคดีเดิมและคดีใหม่มีความสอดคล้องกับสาเหตุแรกของการกระทำผิดซ้ำ คือ ขาดรายได้ มีรายจ่ายมาก กลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม การไม่ยอมรับของครอบครัวหรือคนในสังคม จนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

“...เราออกไปเราไปทำแบบเดิม ไปใช้อาชีพเดิม ๆ ก็คือขายยา...” (3303, Interview, February 7, 2019)

“...ออกไปก็สภาพแวดล้อมเดิม ไม่มีงานทำ สังคมไม่เปิดโอกาส ก็จะหันไปเสพ...” (4401, Interview, March 13, 2019)

สาเหตุแห่งการกระทำผิดและกระทำผิดซ้ำ

1. สาเหตุเกี่ยวข้องกับตนเองหรือปัจจัยภายใน แบ่งเป็น 2 มิติ ดังนี้

1.1 มิติด้านพฤติกรรม คือ บุคคลที่กระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่ยังคงทำพฤติกรรมเดิม ถูกจับกุมในข้อหาเดิม เพราะไม่สามารถปรับตัวกับสังคมภายนอกได้ ไม่ได้รับโอกาสในการสร้างอาชีพ ขาดภูมิคุ้มกันในการระออดย อดทนต่อความเหนื่อยยาก ไม่มีความพร้อมต่อการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ยึดติดพฤติกรรมเดิม

“...มีหลายคนออกไปแล้วทำอะไรไม่ดี ท้อแท้ เลยคิดว่าจะทำตัวดีไปทำไม ในเมื่อไม่มีใครเห็นค่า เขาไปอยู่กับคนที่เห็นค่าเริ่มจากเสพกัก้าเพราะเงินมันดี แถมตัวเองก็ได้เสพ...” (3203, Interview, February 13, 2019)

1.2 มิติด้านความคิดภายในของตนเอง พบว่า บุคคลที่กระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่ไม่ยอมรับต่อคำตัดสิน มีความคิดว่าการถูกลงโทษเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม ประกอบกับเห็นว่าการกระทำผิดเป็นเรื่องธรรมดาที่คนในชุมชนทำปกติ

“...คนมักจะมีปฏิเสธตัวเองว่าฉันไม่ได้ทำ ฉันไม่รู้เลย ฉันไม่รู้ว่าการเอายาให้เพื่อนแค่เนี่ยมันเป็นความผิดด้วย...” (1101, Interview, February 13, 2019)

2. สาเหตุที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก

2.1 สาเหตุจากรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย บางรายมีภาระด้านการเงินสูงกว่ารายได้ ทำให้เกิดความเครียด โดยกลุ่มเหล่านี้มักหันไปเสพยาเสพติด นื้ออก ก่อคดีลักทรัพย์ บางกลุ่มหันมาค้ายาเสพติดเพื่อเพิ่มรายได้

“...รายได้ไม่พอ เราเองก็เป็นหัวหน้าครอบครัว รายได้ไม่พอใช้ ขอบติดเพื่อน ขอบไปเที่ยวกับเพื่อน ตอนแรกก็เครียดเริ่มจากการลองเสพก่อนแล้วต่อมาก็ขายยา...” (4330, Interview, March 5, 2019)

2.2 สาเหตุจากสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เนื่องจากการกลับไปดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม ที่มีการกระทำคามผิดเป็นเรื่องปกติของชุมชน คนในครอบครัวยังคงดำเนินอาชีพค้าขายยาเสพติด

“...กลับไปอยู่ที่เดิม ครอบครัวยังคงค้าขายอยู่ พอเจออะไรเดิม ๆ หนีไม่พ้นหรอก

...” (3327, Interview, February 11, 2019)

2.3 สาเหตุจากสิ่งยั่วยุ มีการชักจูง ยังมีมากเท่าใดยิ่งส่งผลต่อแนวโน้มการกลับไปกระทำผิดซ้ำมากขึ้น เท่านั้น ประกอบกับผู้กระทำผิดซ้ำมีข้อจำกัดในชีวิต เช่น ร่างกายอ่อนแอไม่สามารถทำงานใช้แรงได้ เป็นต้น

“...ร่างกายเราไม่ค่อยแข็งแรงเท่าไร นายจ้างเขาให้เราเขียนใบลาออก ก็ปรึกษาเพื่อน เพื่อนก็บอกว่าให้ทำอย่างนี้สิ มันได้เงินเร็วดี แล้วเราก็คงไปทำ...”

(3322, Interview, February 11, 2019)

2.4 ปัจจัยเกี่ยวข้องกับกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ พบว่าผู้ต้องขังบางรายกระทำผิดหลายพื้นที่ ทำให้มีโทษจำคุกที่ต้องพิจารณาจับขังหลายคดี เมื่อพ้นโทษยังต้องชดใช้ความผิดในคดีอื่นจึงกลับไปรับโทษในเรือนจำอีก

“...สาเหตุเดียวกัน คือ จำคุก ก็เหมือนแบบครั้งแรกเราโดนจับจริง มีอายุอยู่ในตัว แต่ครั้งที่ 2 เป็นหมายจับมาจากรอบแรก เพราะว่ามันเราโดนจับหลายที่...”

(3305, Interview, February 7, 2019)

กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้านการฝึกอบรมด้านอาชีพในเรือนจำ

1. กระบวนการวางแผน จัดเตรียมการแก้ไขฟื้นฟู เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันวางแผน จัดสรรงบประมาณ มีการวางบทบาทหน้าที่ การประสานและเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อให้ดำเนินโครงการได้

“...การสอบประวัติของเราอะ เพื่อที่ว่าจัดโปรแกรมให้กับเขาเนี่ยแหละ...”

(3502, Interview, February 13, 2019)

2. กระบวนการจำแนกและปรับทัศนคติด้านอาชีพให้ผู้ต้องขังในเรือนจำ การเตรียมความพร้อมก่อน การอบรมฝึกอาชีพ โดยกระบวนการนี้ช่วยทำให้ผู้ต้องขังได้ฝึกอาชีพตามความชอบและความถนัด

“...เขาจะจำแนกครั้งแรกจะถามว่าเรามีความสามารถพิเศษหรืออยากทำอะไร...” (2307, Interview, February 11, 2019)

3. กระบวนการอบรมและฝึกฝน ที่นำผู้ต้องขังเข้ารับการฝึกเชิงอาชีพ เพื่อให้มีอาชีพติดตัวและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกภายนอกได้ วิทยากรมีทั้งมาจากหน่วยงานภายนอกและภายใน และยังเป็นกระบวนการที่เรือนจำ เริ่มให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ให้การอบรมด้านเทคนิค วิธีการและความรู้ที่จำเป็นเฉพาะของแต่ละอาชีพ

“...แบบคือตัวอย่างนายจ้างส่งมา คือแบบมีแค่ตัวเดียว และทุกคนต้องมา ยืนดูในแบบ แล้วก็ต้องเย็บตามแบบให้ได้...” (2317, Interview, February

12, 2019)

4. กระบวนการประเมินและประยุกต์ใช้เพื่อสร้างอาชีพ อาจใช้วิทยากรจากภายนอกและจัดสอบวัดระดับ มาตรฐานฝีมือโดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อออกไปรับรองร่วมกับกรมราชทัณฑ์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่เห็นว่าการสร้างอาชีพในเรือนจำเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาให้ตนเองมีอาชีพและหารายได้ในงานสุจริตได้จริง

“...ถ้าสมมติว่าเรารู้จักที่จะไปตัดแปลงมัน อย่างเย็บปักถักร้อยที่นี่ เขาไม่ได้สอนแต่เย็บ แต่เขาสอนเราจะไปแปรรูปเป็นสินค้าอะไรก็ได้...” (2325,

Interview, February 12, 2019)

แต่อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาคั้งนี้พบว่าอุปสรรคในการประยุกต์ใช้อาชีพ ประกอบด้วย อุปสรรคด้านเงินลงทุน อุปสรรคด้านการจ้างงาน อุปสรรคด้านกฎหมาย อุปสรรคด้านการเรียนรู้ ข้อจำกัดส่วนบุคคล

“...อย่างช่างไม้เนี่ยคงไม่มีใครลงทุนซื้อเครื่องจักรซื้ออะไร เงินลงทุนมันเยอะ

...” (1329, Interview, February 6, 2019)

“...วิ่งวินยังวิ่งไม่ได้เลย โดนจับ เขาบอกต้องรอสามปี พันโทสามปี

ถึงวิ่งวินได้...” (1302, Interview, February 7, 2019)

ความต้องการที่แท้จริงในการฝึกอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขัง

โดยส่วนใหญ่มีความต้องการมีงานทำ สามารถหารายได้เลี้ยงดูตนเองได้ รวมถึงดูแลครอบครัวได้ โดยเกณฑ์ชีวิตถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คือ ผู้ต้องขังทำงานแล้วมีรายได้ เกิดกำไร มีเงินเก็บ และมีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้า ที่ตนเองต้องการ รวมถึงมีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกับคนทั่วไป ในขณะที่ความต้องการระหว่างต้องโทษ คือ มีความคาดหวังเรื่องได้รับโอกาสในการทำงานหรือเปิดกิจการของตนเอง แต่พบว่าในปัจจุบันสถานประกอบการยังคงตรวจสอบประวัติและเชื่อว่าผู้ต้องขังยังคงมีพฤติกรรมเช่นเดิมอีก ทั้งนี้เมื่อไม่สามารถทำงานในระบบได้จึงคาดหวังการทำงานอิสระ เป็นเจ้าของกิจการขนาดเล็ก แต่อย่างไรก็ตามยังพบกับปัญหาด้านเงินลงทุน ดังนั้นจึงมีความต้องการให้เรือนจำอนุญาตให้เก็บเงินที่เกิดจากการทำงานในเรือนจำเพื่อสะสมเป็นต้นทุนชีวิตหลังพ้นโทษ โดยไม่มีการจำกัดขั้นต่ำ

“...บัญชีหนึ่งที่เดิมอย่างเดียวไม่ต้องถอน ไปถอนคือพันโทขไปเลย
อยากได้ตรง...” (1319, Interview, February 5, 2019)

“...ถ้าเป็นวิชาชีพก็อาจจะเป็นคนประกอบวิชาชีพด้านอิสระ...” (1304,
Interview, February 5, 2019)

ความหมายของกระบวนการทางอาชีพและความสัมพันธ์กับการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง

1. ความหมาย คุณค่า และความเข้าใจเกี่ยวกับการฝึกอาชีพระหว่างต้องโทษ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เข้าใจในกระบวนการฝึกอาชีพระหว่างต้องโทษว่าเป็นการพัฒนาฝีมือ สร้างอาชีพให้ติดตัวไปหลังพ้นโทษ และเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการดำรงชีวิตภายนอกเรือนจำ ซึ่งการให้คุณค่าเกี่ยวกับการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังจึงแบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 เพื่อพัฒนาความสามารถและเตรียมความพร้อมในอนาคต ด้านที่ 2 เพื่อสร้างผลงานและนำไปยื่นเลื่อนระดับ ผลลัพธ์ที่ได้จากการยื่นเลื่อนระดับหรือเรียกว่า “เลื่อนชั้น” ดังกล่าว คือ ได้รับการอภัยโทษ การพักโทษ ลดโทษและร่นระยะเวลาถูกคุมขัง จากการสอบถามเกี่ยวกับคุณค่าของการฝึกอาชีพระหว่างต้องโทษพบว่าผู้ต้องขังบางส่วนเห็นว่าคุณค่าและสำคัญต่อการเตรียมความพร้อม แต่บางส่วนไม่เห็นว่าคุณค่าสำคัญเนื่องจากเมื่อพ้นโทษและตนเองต้องกลับไปปรับภาระครอบครัวดังเดิม ประกอบกับไม่มีทุนทรัพย์ในการลงทุนประกอบอาชีพ จากการสอบถามความรู้สึกเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือการฝึกอาชีพในเรือนจำ พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีการสะท้อนใน 2 ประเด็น คือ มีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากได้พัฒนาฝีมือเพื่อประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษอย่างต่อเนื่อง มุ่งมั่นทำงานและพัฒนาตนเองให้สังคมยอมรับในความสามารถที่ได้ฝึกฝนในระหว่างต้องโทษ และการมีอาชีพที่ได้จากเรือนจำนั้นไม่ใช่สิ่งที่น่าอาย ไม่ควรให้ความสำคัญกับคำพูดเชิงลบของคนภายนอกที่ดูถูกผู้ต้องขัง ในขณะที่กลุ่มเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญเรื่องการฝึกอาชีพ และถือได้ว่าเป็นภารกิจหนึ่งในการฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังที่นอกเหนือจากการมีความรู้ติดตัวแล้ว ยังช่วยให้ผู้ต้องขังไม่คิดฟุ้งซ่านลดภาวะความเครียดและคิดถึงบ้าน

“...ไม่รู้สึกรักกับการมองของสังคมว่าจะมองเราอย่างไร แต่มองไม่เห็นว่าการมีชีวิตที่ดีและไม่ต้องกลับมาอีกต้องทำอะไร ยังไม่ได้มองอนาคต...”
(1323, Interview, February 6, 2019)

“...อยากให้มืออะไรติดตัวเป็นความรู้พื้นฐานให้เขาบ้างก็ยังดี...” (3502, Interview, February 13, 2019)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางอาชีพและการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ พบว่า จากกระบวนการทางอาชีพที่ช่วยพัฒนาให้กับผู้ต้องขัง เป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้บางกรณีเท่านั้น เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าวต้องควบคู่ไปกับการให้โอกาสของสังคม การได้รับเข้าทำงานตามสถานประกอบการ การมีต้นทุนครอบครัวที่ดี ดังนั้นหากผู้ต้องขังขาดปัจจัยดังกล่าวข้างต้น จะทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่ได้รับการยอมรับ ลี้้นจนหนทางจึงต้องกลับมากระทำผิดซ้ำอีกครั้ง

“...หนูแค่อยากติดตัวเองออกมาจากเพื่อนเดิม ๆ มันหาได้มามันก็แทบจะไม่ค่อยเหลือค่ะ ก็เอาไปเล่นยาอีก ถ้าหนูไม่ออกจากที่เดิม ๆ ก็เข้าเรือนจำเหมือนเดิม...” (1315, Interview, February 5, 2019)

สรุปได้ว่ากระบวนการทางอาชีพมีส่วนในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ให้เกิดการยอมรับ ปรับตัว มีความหวัง เห็นแนวทางในอนาคต เพื่อลดการไม่กระทำผิดซ้ำ แต่กระบวนการทางอาชีพที่ส่งผลต่อการไม่กระทำผิดซ้ำนั้นต้องควบคู่ไปกับการมีต้นทุนชีวิตที่ดี เช่น ได้รับโอกาสจากคนรู้จักฝากทำงาน ได้รับทุนทรัพย์ช่วยเหลือเพื่อสร้างและลงทุนด้านอาชีพ สามารถย้ายไปอยู่ที่อื่นได้ เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม หากผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกอาชีพ ขาดต้นทุนชีวิตที่ดีเมื่อพ้นโทษแล้วมักเจออุปสรรคมากกว่ากลุ่มที่มีต้นทุนชีวิตดี ทำให้เกิดความสับสนในการตัดสินใจปรับตัว เมื่อทนแรงเสียดทานหรืออุปสรรคไม่ไหวยอมมีแนวโน้มกลับมากระทำผิดซ้ำได้แม้จะผ่านการฝึกอาชีพมาอย่างเชี่ยวชาญแล้ว

อภิปรายผล

จากการศึกษากระบวนการทางอาชีพที่นำมาอบรม ฝึกฝนทักษะให้กับผู้ต้องขัง แม้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดความเครียดของผู้ต้องขัง แต่ยังช่วยส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีอาชีพติดตัว ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้พยายามเชื่อมประสานหน่วยงานและวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้และฝึกฝนให้กับผู้ต้องขัง ร่วมกับประสานกับผู้ผลิตสินค้าเพื่อประชาสัมพันธ์โครงการการฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขัง กระบวนการทางอาชีพนี้เริ่มต้นจากการค้นหาความต้องการ ความถนัด สภาพการดำเนินชีวิตก่อนเข้าสู่เรือนจำของผู้ต้องขังก่อน ซึ่ง Super (1957, pp. 99-108) ได้อธิบายการเลือกอาชีพว่า ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพ (Theory of vocational development) ครอบคลุมถึงความชอบทางอาชีพ การเลือกหรือการตัดสินใจประกอบอาชีพ มีเงื่อนไขสำคัญได้แก่ เลือกตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เลือกตามความสามารถที่หลากหลายของบุคคล เลือกตามองค์ประกอบหรือความสามารถที่ต้องใช้ในงาน เลือกอาชีพตามแบบอย่างของบุคคลที่ชื่นชอบ เลือกตามสถานการณ์ เลือกตามช่วงชีวิต เลือกตามรูปแบบของอาชีพ เลือกอาชีพตามคำแนะนำ และการทดลองทำงาน เลือกอาชีพตามสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เลือกตามความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการประกอบอาชีพ เลือกตามความพอใจในงาน และเลือกตามวิถีทางของชีวิต สรุปได้ว่า กระบวนการทางอาชีพนี้ผู้ต้องขังสามารถเลือกได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความชอบ ความถนัด พื้นฐานครอบครัว ต้นทุนชีวิต โอกาส การค้นพบพรสวรรค์ เลือกตามการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและเป้าหมายของชีวิต โดยในระยะที่ผู้ต้องขังยังอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มักคาดหวังว่าตนเองจะประกอบอาชีพ มีรายได้ ประสบความสำเร็จ

แนวทางการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษด้วยการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ ซึ่งจากการให้ความหมายคุณภาพชีวิตขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 1978, pp. 89) ได้ให้ความหมาย คุณภาพชีวิต ไว้ว่าเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ มีความสุข ความ พึงพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญต่อบุคคลนั้น ๆ ได้แก่ อาหาร สุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา สิ่งแวดล้อม รายได้ ที่อยู่อาศัย และทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งกลุ่มผู้ต้องขังถือเป็นกลุ่มเฉพาะ เนื่องจากมีการใช้ชีวิตที่แตกต่างไป เป็นคนที่กระทำผิดและได้รับการลงโทษ ขดใช้ความผิดทำให้กลุ่มเฉพาะเหล่านี้ขาดอิสระ รวมถึงยังเป็นกลุ่มที่คุณภาพชีวิตต่ำกว่าคนปกติ ทั้งนี้กรมราชทัณฑ์และเรือนจำได้ให้ความสำคัญอย่างต่อต่อการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังทั้งในระหว่างต้องโทษ และพ้นโทษโดยตามข้อค้นพบของการศึกษาครั้งนี้ พบว่าผู้ต้องขังต้องโทษในเรือนจำเป็นครั้งแรกมักมีความเครียดสูงกว่าผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากยังรับไม่ได้รับการไว้ใจหรือสภาพ คิดถึงบ้าน ไม่คุ้นชินกับกฎระเบียบการปฏิบัติตัวในเรือนจำ ดังนั้นผู้ต้องขังจึงมีการปรับตัวอย่างน้อย 2 ระยะ ได้แก่ ระยะแรกของการต้องโทษในเรือนจำ เนื่องจากระยะนี้ผู้ต้องขังจะรู้สึกอึดอัดคิดถึงบ้าน ห่วงครอบครัวและคนรอบข้าง มีความเครียดสูงส่งผลให้ไม่สามารถปรับตัวได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของจิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์ (Tangkittipaporn, 2013, pp. 223-225) พบว่าปัญหาในมิติด้านสุขภาพจิต ถือเป็นปัญหาใหญ่ของเรือนจำ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขังต้องโทษในเรือนจำครั้งแรก พบว่ามีความเครียดสูง โดยแบ่งความเครียดออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ความเครียดเฉียบพลัน (Acute stress) เป็นความเครียดที่เกิดขึ้นกะทันหัน ดังเช่น ตกใจเสียงดัง ร่างกายสัมผัสอุณหภูมิร้อนจัดหรือเย็นจัด ซึ่งความเครียดเหล่านี้จะหายไปเมื่อเวลาผ่านไป ในขณะที่ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำส่วนใหญ่มีความเครียดแบบเรื้อรัง (Chronic stress) คือ สะสมเป็นเวลานาน จนเรื้อรังเพราะไม่สามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นได้

จากผลการศึกษาข้างพบอีกว่า แนวทางที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการปรับตัวได้รวดเร็วมากขึ้น คือ การหากิจกรรมอื่น ๆ มาช่วยเบี่ยงเบนความสนใจ ร่วมกับการขอความร่วมมือ ไม่เน้นบังคับจิตใจผู้ต้องขังในการเลือกฝึกอาชีพ เคารพสิทธิมนุษยชน แม้จะยังคงความเข้มงวดด้านการคุมขังอยู่ก็ตาม สอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐชภัทร คำคม (Kurmkom, 2004, pp. 1-2) เรื่อง การศึกษาความต้องการของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครปฐม ผลการศึกษาผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่มีสถานะเป็นนักโทษเด็ดขาด ความต้องการของกลุ่มผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ความต้องการในด้านสวัสดิการและนันทนาการมากที่สุด รองลงมาคือความต้องการด้านการฝึกวิชาชีพ เมื่อพิจารณาถึงแนวทางการฟื้นฟูสุขภาพจิตใจ แก้อาการเครียดให้กับผู้ต้องขังที่กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน สำหรับในระยะหลังพ้นโทษ เป็นอีกสถานการณ์ที่ต้องปรับตัวรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้ เป็นผู้ต้องขังที่มีโทษระยะยาว เมื่อออกจากเรือนจำแล้วจึงได้พบว่าสถานการณ์และบริบทในครอบครัว ชุมชน สังคม มีความเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องมีการปรับตัวอีกครั้ง ซึ่งกระบวนการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังได้มีส่วนเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ต้องขังพ้นโทษอย่างมาก สอดคล้องกับผลการให้ข้อมูลว่าในเรือนจำมีหลากหลายกิจกรรม เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเลือกอบรมและฝึกฝนพร้อมกับมีโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว รวมถึงมีทุนสนับสนุนการประกอบอาชีพ แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาจากสำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ (Office of Correctional System Research and Development, 2013, pp. 6-7) ได้รายงานปัญหาว่าในอนาคตงานบริหารงานราชทัณฑ์จะประสบ คือ ปัญหาอาชญากรรมองค์กร ทำให้ผู้ต้องขังที่มีอิทธิพลและอำนาจเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การบริหารงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันยังไม่มีความพร้อมในการรองรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านี้ คือ ไม่มีสถานที่ในการคุมขัง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรในการปฏิบัติงานที่มีจำนวนไม่เพียงพอขาดสวัสดิการและขวัญกำลังใจ และความสามารถแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้กระบวนการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตต้องเปลี่ยนรูปแบบไปเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทมากขึ้น

รูปแบบการอบรมทางอาชีพที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เป็นรูปแบบการอบรมด้วยความสมัครใจ เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เลือกตามความถนัดและความสนใจของตนเอง นอกจากนี้รูปแบบของการอบรมเชิงอาชีพยังเน้นความหลากหลายของอาชีพ จัดหาวิทยากรที่มีคุณภาพเข้ามาสอน พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ต้องขังคือ ใบประกาศนียบัตรเพื่อใช้ในการเลื่อนระดับขั้นนักโทษ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสัญญา โดดดำเกิง (Doddamkeng, 2014, p. 836-837) เรื่องสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขังกับระบบการจัดชั้นที่พบว่าการเลื่อนชั้นหรือเลื่อนระดับชั้นจะทำให้ผู้ต้องขังพยายามและแข่งขันกันทำความดี เนื่องจากผู้ต้องขังที่ประพฤติดีและอยู่ในระเบียบวินัยโดยสม่ำเสมอ จะได้รับการพิจารณาได้เลื่อนชั้นสูงขึ้นกว่าเดิม และยังได้รับประโยชน์ในความสะดวกสบายต่าง ๆ สูงขึ้นไปอีกเท่ากับเป็นการจูงใจผู้ต้องขังให้เกิดการแข่งขันกันทำความดียิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากผู้ต้องขังประพฤติตนในทางเสื่อมเสีย จะถูกลดชั้นลงและถูกตัดความสะดวกสบายที่เคยได้รับอยู่ตามไปด้วยระบบการจัดชั้นเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยจะต้องคำนึงถึงหลักทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้ต้องขังประพฤติดีเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เป็นรางวัลตอบแทนทำให้ผู้ต้องขังเกิดแรงจูงใจให้ต้องปรับปรุงแก้ไขตนเองไปในทางที่ดีขึ้น สิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขังกับระบบการจัดชั้นจึงเป็นการให้โอกาส ผู้ต้องขังกลับตัวเป็นคนดี ซึ่งถือเป็นสิทธิที่พึงได้รับ โดยผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง พบว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังเพราะทำให้ระดับโทษของผู้ต้องขังลดลง ปลดตัวได้เร็วมากขึ้น รวมถึงยังก่อให้เกิดรายได้สำหรับใช้จ่ายในเรือนจำและเป็นเงินออม แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่าความต้องการอื่น ๆ ของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำคือ ต้องการความปลอดภัยในการทำงาน ต้องการมีเงินเก็บเพิ่มมากขึ้นเพราะทราบดีว่าเมื่อพ้นโทษต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพสูง เพราะยังไม่มีการทำและต้องนำเงินมาใช้ในการปรับปรุงบุคลิกให้เหมาะสมเพื่อให้สามารถสมัครงานได้ รวมถึงการได้รับการจัดสรรของใช้ประจำวันให้กับผู้ที่ทำงานเนื่องจากเป็นผู้ที่สร้างรายได้เข้าสู่เรือนจำได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของพรรณอร กิจพิทักษ์ (Kijphitak, 2009, p. 139) ที่พบว่า การจัดสวัสดิการในเรือนจำและทัณฑสถานไม่เพียงพอ เนื่องจากอยู่ในภาวะที่มีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากทำให้สิ่งของจำเป็นบางอย่างขาดแคลนไม่เพียงพอ รวมถึงเรือนนอนที่มีความแออัด ด้วยเหตุดังกล่าวหากมีการสนับสนุนสิ่งของบางอย่างอาจเป็นสิ่งจูงใจให้กับผู้ต้องขังหันมาฝึกอาชีพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่ากระบวนการอบรมเชิงอาชีพจะประสบความสำเร็จได้ดีหากผู้ต้องขังที่พ้นโทษมีการประยุกต์ใช้ พร้อมกับค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม แต่อย่างไรก็ตามจากผลวิเคราะห์ชี้ให้เห็นได้ชัดว่าการปรับตัวของผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่ยาก ทำให้การหาหนทางทางประยุกต์ความรู้ที่ได้รับการฝึกจากในเรือนจำเป็นไปได้ยาก

นอกจากนี้ ผลการศึกษาค้นพบว่าแนวทางการสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขังมีความเหมาะสม สอดคล้องกับกระบวนการฟื้นฟูและเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว แต่ทั้งนี้เมื่อเชื่อมโยงกับสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำที่พบว่าเกิดจาก 2 สาเหตุ ได้แก่ สาเหตุจากภายใน คือ ความคิดของผู้ต้องขังที่ไม่ยอมรับการกระทำผิดของตนเอง เห็นว่าเป็นความโชคร้าย ยังมีทัศนคติที่ติดต่อการกระทำผิด ยินยอมเสียมากกว่าอดทนทำงาน รักความสำราญจนเป็นเหตุให้เงินไม่เพียงพอในการใช้จ่าย และสาเหตุภายนอก คือสภาพแวดล้อม การอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ง่ายต่อการกระทำผิด สาเหตุจากสิ่งช่วยและสิ่งชักจูงที่มีผลตอบแทนสูง ดังนั้นจะพบว่าบริบทการฝึกอาชีพในเรือนจำที่มีความเข้มงวด มีกฎระเบียบและมีสิ่งช่วยน้อย ย่อมทำให้ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมอย่างหนึ่ง แต่เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษและกลับมาอยู่ในสังคมภายนอก แม้การฝึกอาชีพของผู้ต้องขังในระหว่างต้องโทษจะทำได้ดีเพียงใด แต่เมื่อพ้นโทษแล้วยังไม่เปลี่ยนแปลงความคิด หรือพฤติกรรม ไม่สามารถทนต่อสิ่งช่วยได้ ประกอบกับการหล่อหลอมจากสภาพแวดล้อม

ทำให้เข้าสู่วงจรกระทำผิดซ้ำได้อีกครั้ง ซึ่งตามข้อค้นพบ พบว่าจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้บุคคลนั้นหลุดพ้นจากวงจรการกระทำผิดซ้ำ คือ การที่ผู้ต้องขังรู้สึกพึงพอใจต่ออาชีพที่ได้รับการฝึกฝนจากในเรือนจำ ประกอบกับมีครอบครัวที่พร้อมสนับสนุน รองรับการหารายได้ ให้อภัยและเฝ้ารอผู้ต้องขังให้ออกไปอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ต้องขังไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักวิจัยและพัฒนาาระบบราชทัณฑ์ (Office of Corrections Research and Development, 2012, pp. 78-82) ที่พบว่าพื้นฐานครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด มีมูลเหตุจูงใจมาจากการประสบปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว หากครอบครัวยังมอบหมายภาระหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง สร้างภาระหนี้สินโดยเฉพาะในกลุ่ม ที่มีหนี้สินมากกว่า 50,001 บาทขึ้นไป อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี เป็นแหล่งยาเสพติดชุกชุม เป็นแหล่งก่ออาชญากรรมสูง มีสถานเริงรมย์ตั้งอยู่ใกล้บ้าน ง่ายต่อการมั่วสุม ย่อมทำให้บุคคลนั้นหวนกลับไปกระทำผิดได้อีกครั้ง ในทางตรงกันข้ามผลการวิจัยยังพบว่า ความเสี่ยงที่มีผลตอบแทนสูง ผู้ต้องขังที่พ้นโทษอาจกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีกครั้ง สอดคล้องกับภานุพงษ์ เต็ดดวง (Deduang, 2007, p. 83) ที่กล่าวว่าผู้ต้องขังสามารถแยกแยะความถูกต้องและไม่ถูกต้องออกจากกันได้ สามารถอธิบายเหตุผลของการกระทำของตนเองได้ มีความเกรงกลัวต่อผลแห่งการกระทำผิด ทราบดีว่าการจำหน่ายยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่เห็นว่าตนเองมีความจำเป็นที่ต้องทำ ยอมรับว่าเป็นการตัดสินใจด้วยตนเองไม่ได้มีใครบังคับ แต่เนื่องจากผลตอบแทนสูง คุ่มค่าแก่การลงทุน จึงยอมกระทำสิ่งที่เสี่ยงได้ ดังนั้นสรุปได้ว่า แนวทางการสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ มีความสัมพันธ์กัน เพราะถือได้ว่าเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขัง สร้างแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพสุจริตได้ รวมถึงยังสร้างโอกาสให้ผู้ต้องขังทราบถึงความสามารถของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. สถานการณ์การกระทำผิดและการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติด โดยมีลักษณะเป็นแบบวงจร ผลการศึกษาพบว่าจุดเปลี่ยนที่ทำให้หลุดจากวงจรกระทำผิดซ้ำนี้ คือ ครอบครัว และการมีวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้น เสนอแนะให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกรณีตัวอย่างนักโทษที่ประสบความสำเร็จ มีการถ่ายทอดความคิดเรื่องครอบครัว โดยดึงครอบครัวเข้าร่วมรับฟัง อบรมการดูแลผู้ต้องขังที่พ้นโทษ เพื่อสร้างมิติความอบอุ่นในครอบครัว โดยเฉพาะใน 3 เดือนแรก หลังพ้นโทษที่พบว่ามีความเสี่ยงสูงที่สุดในการกลับมากระทำผิดซ้ำ
2. สาเหตุแห่งการกระทำผิดซ้ำ ส่วนใหญ่พบว่ามีปัญหาด้านรายได้ ผลการศึกษาพบว่า การย้ายบ้านหรือย้ายแหล่งภูมิลำเนา เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและหลีกเลี่ยงแรงกดดันจากคนในชุมชนได้ แม้จะไม่สามารถทำได้กับทุกราย แต่ควรมีการให้คำแนะนำ วิธีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้วยตนเอง แนวทางปฏิเสธจากคนไม่หวังดี
3. กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้านการฝึกอบรมด้านอาชีพในเรือนจำ พบว่าการได้รับใบประกาศนียบัตรนั้นมีประโยชน์อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามการใบประกาศนียบัตรนั้นมีตราประทับความร่วมมือจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงานร่วมกับตราประทับของกรมราชทัณฑ์ เสนอแนะให้ปรับเปลี่ยนหรือหลีกเลี่ยงข้อความที่สื่อได้ว่าผ่านจากเรือนจำ
4. ความต้องการที่แท้จริงในการฝึกอาชีพและการมีชีวิตที่ดีของผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่มีความต้องการมีงานทำหารายได้เพื่อตนเองและครอบครัว ความต้องการมากที่สุดคือการเปิดกิจการของตนเอง เสนอแนะให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเป็นเจ้าของกิจการ ภาษีและการจัดตั้ง การเขียนแผนธุรกิจ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถขอทุนสนับสนุนได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Deduang, P. (2007). *Factors affecting the offense of drug distribution cases among female prisoners: a case study of the Central Women Correctional Institution*. Thesis, Master of Arts Program in Justice Administration Branch, Thammasat University, Bangkok. (In Thai)
- Department of Probation. (2017). *20-Year Strategic Plan (2017-2036)*. Retrieved May 9, 2017, from <http://164.115.41.115/u5/probation/index.php> (In Thai)
- Doddamkeng, S. (2014). *Benefits of inmates with a classification system*. Thesis, Master of Laws Program in Department of Law, Dhurakij Pundit University, Bangkok. (In Thai)
- Jesadarak, S., Suwanhong, R., Yantana, N., Ruamchit, M., Sakrangkun, P., & Bunmakan, W. (2010). *Adjustment of prisoners after their release from prison*. Research Report. Office of Social Work Department of Corrections, Bangkok. (In Thai)
- Kijphitak, P. (2009). *Adaptation of new female inmates at the Thonburi Women Correctional Institution*. Thesis, Master of Arts Program in Justice Administration Branch, Thammasat University, Bangkok. (In Thai)
- Kurmkom, N. (2004). *study of Needs of females inmates : a case study of Nakhompathom Central Prison*. Thesis, Master of Arts Program in Department of Justice Administration, Thammasat University, Bangkok. (In Thai)
- Ministry of Justice. (2019). *Project to return good people to society*. Retrieved May 14, 2017, from <https://www.moj.go.th/thainiyom/detail?id=8> (In Thai)
- Office of Correctional System Research and Development. (2013). *Factors Related to Recidivism*. Research Report. Rehabilitative Development Section Office of Research and Correctional System Development, Nonthaburi. (In Thai)
- Office of Corrections Research and Development. (2012). *Pattern development and behavioral development process Occupational training for prisoners of the Department of Corrections*. Research Report. Rehabilitative Development Section Office of Research and Correctional System Development, Bangkok. (In Thai)
- Office of the Education Council. (2008). *Vocational Education Act B.E. 2551*. Retrieved April 28, 2017, from <https://www.onec.go.th> (In Thai)
- Phothisita, C. (2009). *The science and art of qualitative research* (4th ed). Bangkok : Amarin Printing and Publishing Public. (In Thai)
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60.
- Super, D. E. (1957). *Career pattern as a basic for vocational*. New York : Harper and Brother.
- Tangkittipaporn, J. (2013). *General psychology* (1st ed.). Bangkok : Chulalongkorn University. (In Thai)
- UNESCO. (1978). *Indicators of Environmental Quality and Quality of Life*. Paris : UNESCO.

- Woraphat, T. (2013). *The Crisis of Human Rights in Prison: Prison Overdose Phenomenon*. Personal Academic Document. Office of the Constitutional Court Constitution College, Bangkok. (In Thai)
1304. (2019, 5 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
1315. (2019, 5 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
1329. (2019, 5 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
1319. (2019, 6 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
1323. (2019, 6 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
1302. (2019, 7 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
3303. (2019, 7 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
3305. (2019, 7 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
2307. (2019, 11 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
3322. (2019, 11 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
3327. (2019, 11 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
2317. (2019, 12 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
2325. (2019, 12 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
1101. (2019, 13 February). Manager. *Interview*. (In Thai)
3203. (2019, 13 February). Personnel responsible for caring for Prisoner. *Interview*. (In Thai)
3304. (2019, 13 February). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
3502. (2019, 13 February). Officer of control for training vocational. *Interview*. (In Thai)
4311. (2019, 5 March). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
4330. (2019, 5 March). Prisoner. *Interview*. (In Thai)
4401. (2019, 13 March). Social Worker. *Interview*. (In Thai)